

دین و توسعه

مسخنی تمدن اسلامی

مختران: دکتر عبدالکریم سروش
تهیه کنندگان: سعید غلامی نتاج، سمیه جوانمردی

1

مؤسسه اندیشه و پژوهش طرح هزاره
کارگروه توسعه ایران

چکیده:

ارائه حاضر، گزارشی از سخنرانی دکتر
عبدالکریم سروش با عنوان

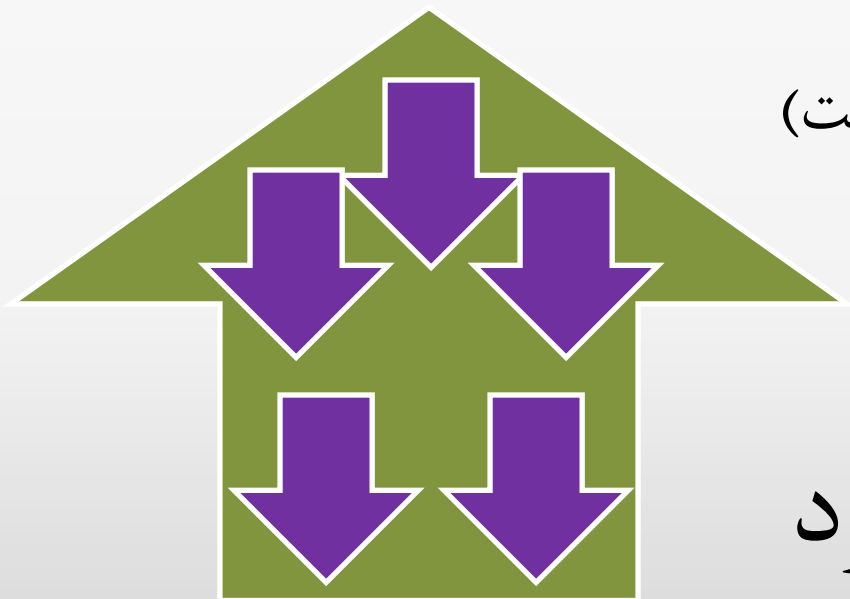
“منحنی تمدن اسلامی”

است که در دانشگاه وست مینستر لندن
در تاریخ ۱۳/۴/۱۳۸۳ ایراد شده است.

تذکر روش شناختی (دشواری تبیین و داوری)

سطح تحلیل کلان

(تاریخ ، تمدن ، فرهنگ ، بشریت)

سطح تحلیل خرد

مرحله اول (دو قرن اول هجری)

○ دو هدف اصلی پیامبر از بدو بعثت:

1. انتقال برخی حقایق به پیروان خود (اسلام حقیقت)
2. ایجاد هویت جدید و متمایزکننده در بین مسلمانان (اسلام هویت)

دو مسئله مسلمین پس از پیامبر اسلام و با شروع فتوحات اعراب:

1. تعریف هویت اسلامی و تشخیص خودی از غیر خودی (اسلام متکلمان)
2. حفظ امنیت و بقاء آن هویت نوپا (اسلام امنیت)

مرحله اول (دو قرن اول هجری)

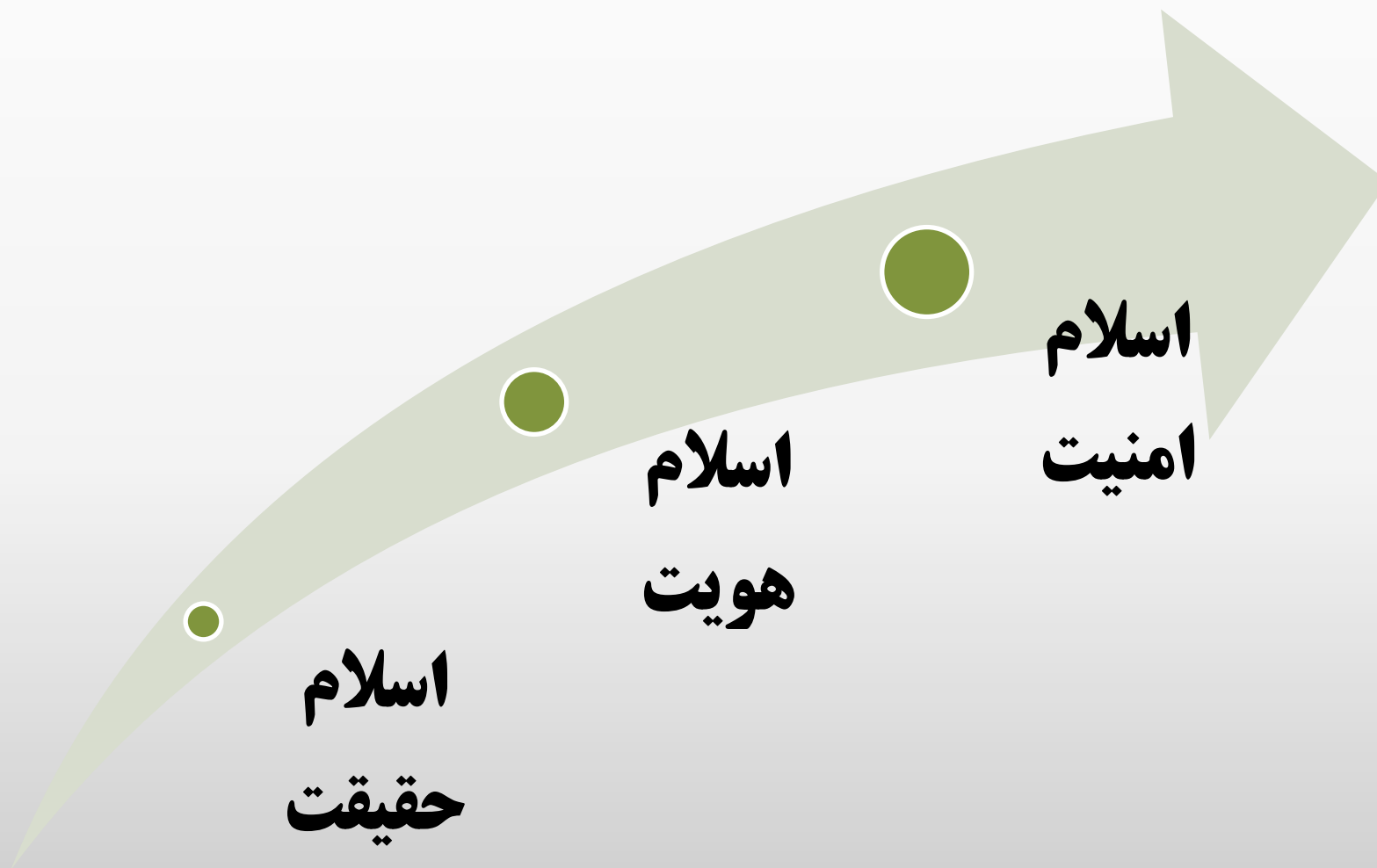
در نتیجه:

1. غلبه بحث های کلامی با هدف تعریف هویت اسلامی

2. رشد بی سابقه مجاهدان و غلبه ارزش جهاد و شهادت بر دیگر ارزشها با هدف حفظ امنیت تمدن اسلامی

در این دوره هنوز دوران ارتدوکسی اسلامی شکل نگرفته و همه چیز سیال و روان است.

مرحله اول (دو قرن اول هجری)

مرحله دوم (قرون دوم تا چهارم هجری)

○ مرحله دوم: پس از تأمین امنیت، نیاز به استقرار نظم درونی (اسلام فقه و قانون و شریعت)

○ در نتیجه:

1. رشد عجیب فقه ، قانون و تفسیر شریعت و غلبه بر دیگر علوم

2. گسترش مکاتب و مذاهب فقهی در اهل سنت و حتی در میان شیعیان

مرحله سوم (قرون 5 و 6 هجری)

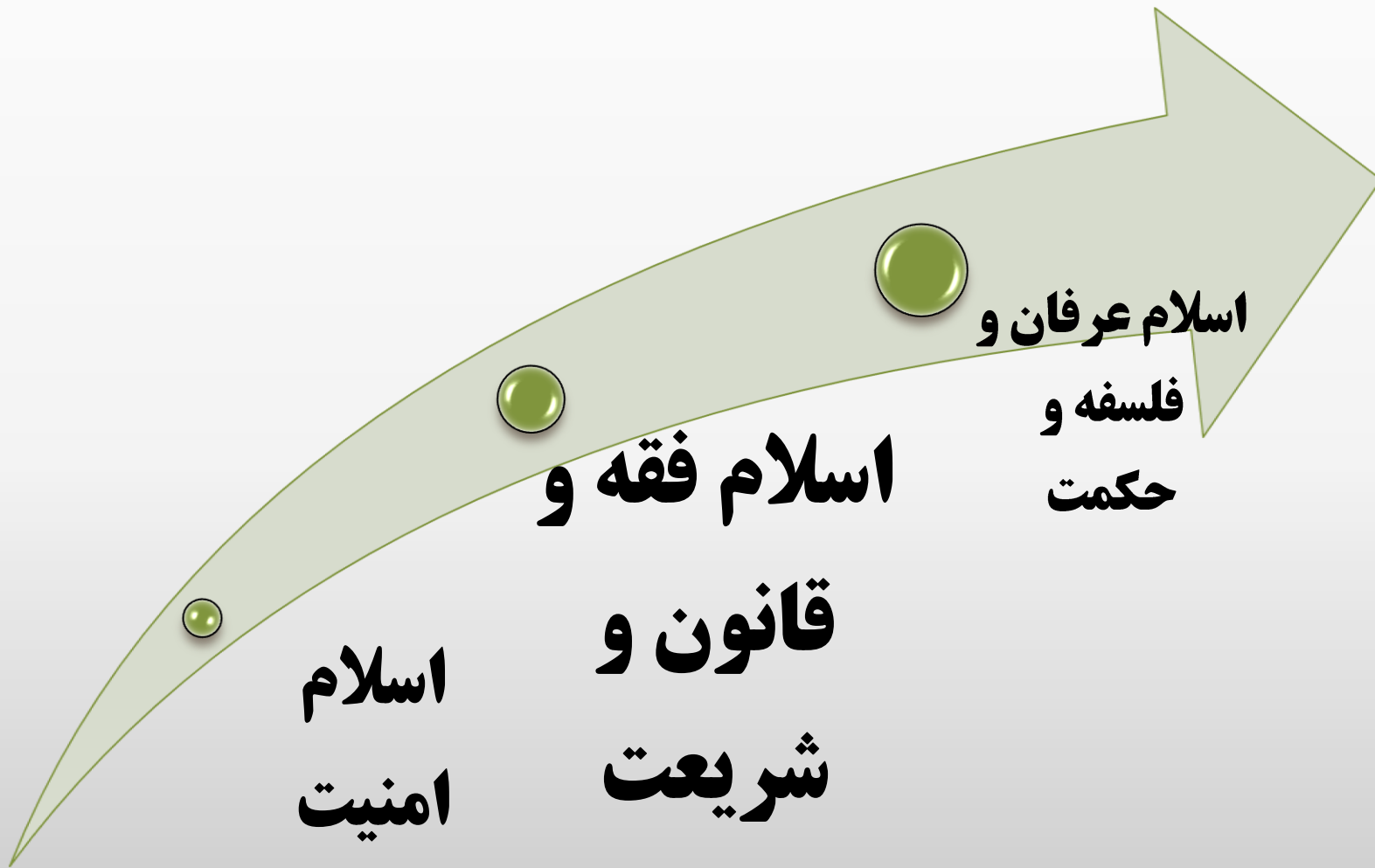
○ شبیه به رشد یک انسان متعارف و نرمال که با برآورده شدن حاجات اولیه اش، آنگاه به سوی حاجات عالی تر و لطیفتر می رود، تمدن اسلامی نیز پس از رهایی از دشمنان بیرونی (اسلام امنیت) و اغتشاشات دورنی (اسلام فقه و قانون و شریعت) ، به سراغ حاجات عالی تر خود می رود.

○ در نتیجه : (اسلام عرفان و فلسفه و حکمت)

در دوران طلایی تمدن اسلامی ، شاهد رشد فلسفه و عرفان هستیم.

حرکت به سمت نی‌ازهای متعالی تر

مرحله چهارم (از قرن ۸ هجری به بعد)

- اگر چه حصارهای تمدن اسلامی محفوظ و پایرجا بود، اما از دورن دچار تلاشی و انحطاط.
- حمله ناپلئون به مصر در قرن ۱۸ میلادی، را آغاز بیداری مسلمانان دانسته اند. آن زمان که چشم های این تمدن به دیدن رقیب غربی باز شد.
- غربی که مانند هر تمدن دیگری واجد دو چهره حقیقت و هویت بود .
- مراد از غرب حقیقت، غربی است که از طریق علم، فلسفه، تکنیک و مطاع فکری اش خود را عرضه می کند.

مواجهه با تمدنی دی‌گر

در حالی که ورود غرب حقیقت به تمدن اسلامی ، حادثه ای خوب بود و بسیاری از عارفان، فیلسوفان و اندیشمندان ما را متأثر ساخت و به تفکر واداشت، اما ”غرب هویت“ به زوال ما تمام شد.

تمدن اسلامی

تمدن غربی

چرایی انحطاط

- شناخت مسئله:
- مسئله از آنجا بود که ما برای مقابله با دو چهره غرب، صرفاً به تقویت چهره هویتی خود پرداختیم بی آنکه بخواهیم چهره حقیقت تمدن خود را ارتقاء دهیم.
- ما به سادگی فراموش کردیم:
- 1. ابراز هویتی که به حقیقت تکیه نزده باشد، بسیار شکننده و آسیب پذیر خواهد بود.
- 2. هویت تمدن اسلامی یک بار در دوران های قبل، به گونه ای تثبیت شده است که دیگر از مجاهدت مجاهدان برای ایجاد هویت در تمدن اسلامی بی نیازیم.

چرایی انحطاط

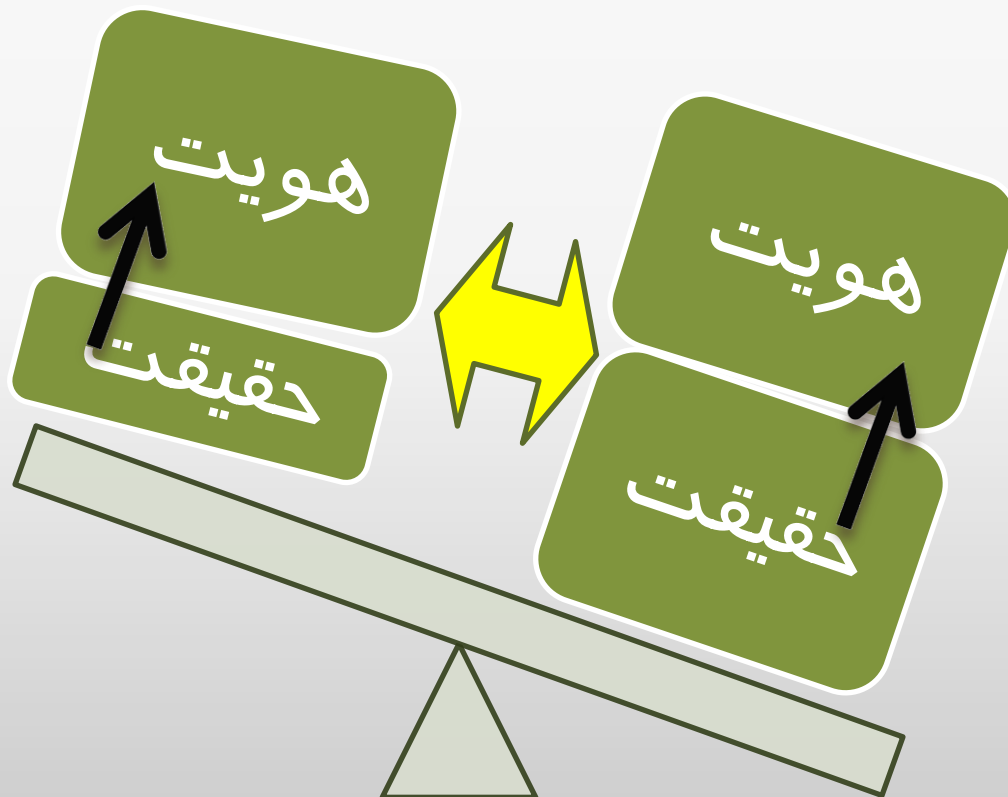
انحطاط تمدن اسلامی

چرایی انحطاط

اسلام

غرب

راه برون رفت

1. تفکیک وجوه هویتی و حقیقتی تمدن اسلامی و تأکید بر حقیقت تمدن اسلام

2. احیاء سیالیت و آزادی فکری دوران نخستین تمدن اسلامی و بازگشت به دوران پیش از ارتدوکسی تمدن اسلامی

چه آموختیم؟

ملاحظات
روش
شناسی
توسعه

سیر تحولات
در نحله های
اسلامی

تبیین
انحطاط
تمدن
اسلامی